

Úvod: Vývoj obyvatelstva v roce 2019

Populační vývoj České republiky v roce 2019 převážně navázal na trendy v předcházejících letech. Celkový počet obyvatel vzrostl o 44,1 tisíce díky kladnému saldu zahraniční migrace ve výši 44,3 tisíce. Druhým rokem pokračoval pokles počtu živě narozených dětí, úhrnná plodnost však stagnovala na úrovni 1,71 dítěte na jednu ženu. Počty zemřelých se meziročně snížily a střední délka života se dále mírně prodloužila. Meziročně bylo v roce 2019 více nově uzavřených manželství a narostla i intenzita sňatečnosti svobodných a rozvedených osob. Rozvodů a potratů bylo naopak ve srovnání s rokem 2018 méně. Stejně jako v předchozích letech vykázala bilance obyvatel podle rodinného stavu ke konci roku 2019 absolutní i relativní nárůst svobodných a rozvedených osob v populaci.

V průběhu roku 2019 vzrostl počet obyvatel České republiky o 44 139, z počátečního stavu 10 649 800 osob (k 1. 1.) na koncových 10 693 939 (k 31. 12.). Vyšší početní velikost měla Česká republika naposledy před koncem druhé světové války (11,1 mil. k 1. 7. 1944). Veškerý růst zajistila v roce 2019 kladná bilance zahraniční migrace, tou přibýlo v populaci 44 270 osob. Do České republiky se ze zahraničí přistěhovalo 65 571 osob, naopak 21 301 se jich vystěhovalo. Přirozenou měnou v roce 2019 obyvatelstvo početně ubylo, když živě narozených dětí bylo o 131 méně než zemřelých osob. Za posledních deset let činil součet bilance přirozené měny 22 758, přičemž v letech 2013, 2015 a 2019 se saldo přirozené měny pohybovalo v záporných číslech. Klíčové pro růst populace ČR tak za poslední dekádu byly přírůstky obyvatel zahraniční migrací, kdy úhrnný migrační zisk činil 210 407¹.

Počet obyvatel ve třech hlavních věkových skupinách se v roce 2019 vyvíjel obdobným směrem jako v předchozích letech. Dětská složka populace (0–14 let), která roste nepřerušeně od roku 2008 s průměrnou intenzitou meziročních změn zhruba o 1 %, se v roce 2019 zvýšila o 17,1 tisíce na 1,71 milionu a představovala tak 16,0 % všech obyvatel. Početně se rozrostla rovněž populace seniorů ve věku 65 a více let, a to o 45,0 tisíce na 2,13 milionu osob (tj. 19,9 % obyvatel). Největší meziroční navýšení (o 4 %) zaznamenala tato subpopulace za poslední dekádu v roce 2011 a 2012, následně se její meziroční tempo růstu mírně snižovalo (2% v roce 2019). Skupina osob v produktivním věku oproti tomu od roku 2009 početně klesá, nicméně její meziroční úbytky se od roku 2012 zvolna snižují (v roce 2012 poklesla složka o 1,6 %, v roce 2019 již jen o 0,3 %). Na konci roku 2019 se nacházelo v produktivní složce 6,85 milionu osob, meziročně došlo ke snížení o 18,0 tisíce. Zastoupení osob této věkové skupiny v populaci ČR kleslo na 64,1 %.

Vývoj věkové struktury pokračoval v roce 2019 ve směru stárnutí populace, což dokládá nejen růst podílu seniorů v populaci, ale i další charakteristiky věkového složení: průměrný věk obyvatel ČR se v roce 2019 meziročně zvýšil o 0,1 roku na 42,5 let; věkový medián vzrostl o 0,3 roku na 43,0 let; na sto osob ve věku 20–64 let připadlo k 31. 12. 2019 celkem 68 osob ve věku 0–19 či 65 a více let (tzv. index ekonomické závislosti), když hodnota tohoto ukazatele v průběhu posledních deseti let pozvolna zvyšovala zejména díky růstu početnosti seniorské složky; index stáří, který vzájemně porovnává početnost závislých složek obyvatelstva (seniorské a dětské), vzrostl v roce 2019 na 125 seniorů ve věku 65 a více let na 100 dětí do 15 let věku a i v jeho případě šlo v období 2009–2019 o nepřetržitý růst.

Výsledky bilance obyvatel podle rodinného stavu ukázaly na další vzestup počtu i podílu svobodných a rozvedených osob v populaci ČR, zatímco osob ženatých/vdaných a ovdovělých absolutně i relativně ubylo. Ve srovnání s rokem 2009 bylo v roce 2019 mezi osobami nad 15 let věku svobodných více o 2,1 p. b., rozvedených o 2,0 p. b. Naopak procentuální zastoupení ženatých/vdaných bylo nižší o 4,0 p. b. a ovdovělých nižší o 0,1 p. b. Nejvíce se za posledních deset let proměnilo složení obyvatel ve věku mezi 30

¹ Součet přírůstků migrací a přirozenou měnou za roky 2010 až 2019 je vyšší než rozdíl mezi stavem obyvatelstva k 31. 12. 2009 a 2019 (187 126) z důvodu nasazení nových stavů obyvatel k počátku roku 2011 podle výsledků sčítání lidu.

a 44 lety – v těchto věkových kategoriích nejvýrazněji vzrostly podíly svobodných a naopak nejméně poklesly podíly osob v manželském rodinném stavu.

Tab. A Pohyb obyvatelstva, 2009–2019

Ukazatel	2009	2014	2015	2016	2017	2018	2019
	Absolutní počty						
Živě narození	118 348	109 860	110 764	112 663	114 405	114 036	112 231
Zemřelí	107 421	105 665	111 173	107 750	111 443	112 920	112 362
z toho do 1 roku věku	341	263	272	317	304	292	288
Sňatky	47 862	45 575	48 191	50 768	52 567	54 470	54 870
Rozvody	29 133	26 764	26 083	24 996	25 755	24 313	24 141
Potraty	40 528	36 956	35 761	35 921	35 012	32 952	31 797
z toho umělá přerušeni těhotenství	24 636	21 893	20 403	20 406	19 415	18 298	17 757
Přistěhovalí	39 973	41 625	34 922	37 503	45 957	58 148	65 571
Vystěhovalí	11 629	19 964	18 945	17 439	17 684	19 519	21 301
Přirozený přírůstek	10 927	4 195	-409	4913	2 962	1 116	-131
Přírůstek stěhováním	28 344	21 661	15 977	20 064	28 273	38 629	44 270
Celkový přírůstek	39 271	25 856	15 568	24 977	31 235	39 745	44 139
Koncový stav obyvatel (tis.)	10 506,8	10 538,3	10 553,8	10 578,8	10 610,1	10 649,8	10 693,9
Střední stav obyvatel (tis.)	10 491,5	10 524,8	10 542,9	10 565,3	10 589,5	10 626,4	10 669,3
	Na 1 000 obyvatel						
Živě narození	11,3	10,4	10,5	10,7	10,8	10,7	10,5
Zemřelí	10,2	10,0	10,5	10,2	10,5	10,6	10,5
Sňatky	4,6	4,3	4,6	4,8	5,0	5,1	5,1
Rozvody	2,8	2,5	2,5	2,4	2,4	2,3	2,3
Potraty	3,9	3,5	3,4	3,4	3,3	3,1	3,0
z toho umělá přerušeni těhotenství	2,3	2,1	1,9	1,9	1,8	1,7	1,7
Přistěhovalí	3,8	4,0	3,3	3,5	4,3	5,5	6,1
Vystěhovalí	1,1	1,9	1,8	1,7	1,7	1,8	2,0
Přirozený přírůstek	1,0	0,4	0,0	0,5	0,3	0,1	0,0
Přírůstek stěhováním	2,7	2,1	1,5	1,9	2,7	3,6	4,1
Celkový přírůstek	3,7	2,5	1,5	2,4	2,9	3,7	4,1

V průběhu roku 2019 bylo uzavřeno 54 870 manželství, nejvíce za poslední dekádu, resp. v období po roce 2007. Počty sňatků rostly meziročně posledních šest let v řadě, a to jak u svobodných, tak u rozvedených a ovdovělých. Většina svatebních obřadů se konala od června do září, nejvíce jich v roce 2019 bylo v červnu (10 808 sňatků) a v srpnu (9 151 sňatků). Jak u svobodných, tak u rozvedených vzrostla úroveň sňatečnosti². Při zachování intenzity sňatečnosti svobodných na úrovni roku 2019 by do prvního manželství před 50. rokem věku vstoupilo 59,0 % mužů a 67,5 % žen. Tyto podíly jsou za poslední desetiletí nejvyšší; pro srovnání, v roce 2009 byla prvosňatečnost u mužů nižší o 3,0 p. b. a u žen o 4,8 p. b. Průměrný věk při vstupu mužů a žen do jejich prvního manželství se v roce 2019 meziročně téměř nezměnil, pro muže činil 32,1 let a pro ženy 29,8 let. Další sňatek by při mírách sňatečnosti rozvedených z roku 2019 uzavřelo 46,0 % rozvedených mužů a 44,5 % rozvedených žen.

Podle údajů Ministerstva spravedlnosti ČR bylo v roce 2019 rozvedeno 24 141 manželství, o 176 méně než v roce 2018 a nejméně od roku 2000. V posledním desetiletí vykazovaly počty rozvodů klesající trend. Podíl rozvodů druhého či vyššího pořadí se dlouhodobě pohybuje na úrovni jedné pětiny a stejně tak tomu bylo i v roce 2019. Z 50,7 % bylo rozvodové řízení ukončené roku 2019 iniciováno oběma manželi. Oproti roku 2018 bylo méně rozvodů manželských párů bez nezletilých dětí, naopak rozvodů s nezletilými dětmi mírně přibýlo a jejich zastoupení činilo 59,0 %. Při setrvání intenzit rozvodovosti v jednotlivých délkách trvání manželství na úrovni roku 2019 by rozvodem skončilo 44,8 % manželství. Oproti roku 2018 se úhrnná

² Úroveň sňatečnosti ovdovělých se z důvodů nízkých počtů událostí zpravidla samostatně nehodnotí.

rozvodovost meziročně v podstatě nezměnila, ve srovnání s rokem 2009 však byla nižší o 2,0 p. b. Průměrná délka trvání manželství při rozvodu měla s menšími výkyvy celé poslední desetiletí rostoucí tendenci, v roce 2019 činila 13,5 let a meziročně byla delší o 0,1 roku.

V roce 2019 se živě narodilo 112 231 dětí, o 1 805 méně než v předchozím roce. Jednalo se o druhý meziroční pokles v řadě. V posledním meziročním srovnání klesl počet živě narozených dětí ve všech pořadích, přičemž absolutně nejvyšší úbytek byl zaznamenán u prvního pořadí (o 1 108 méně na 53 647), dále následovalo třetí a vyšší pořadí s relativně nejvyšším poklesem (o 2,4 %, respektive o 408 na 16 411) a v případě dětí narozených ženě jako druhých byl evidován nejmírnější pokles (o 289 na 42 173). Podíl dětí narozených mimo manželství dosáhl historicky nejvyšší hodnoty v roce 2017 (49,0 %), v posledních dvou letech potom mírně klesal až na 48,2 % v roce 2019. Úhrnná plodnost v roce 2019 meziročně stagnovala na úrovni 1,71 dítěte na jednu ženu. Vyšší hodnoty bylo naposledy dosaženo v roce 1991. Průměrný věk matky při narození dítěte se mírně meziročně zvýšil o 0,1 roku na 30,2 let v roce 2019, v případě prvorodiček o 0,1 roku na 28,5 let.

Tab. B Základní intenzitní ukazatele demografického vývoje, 2009–2019

Ukazatel	2009	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tabulková prvosňatečnost - muži (%)	56,1	53,1	55,1	56,2	57,6	58,8	59,0
- ženy (%)	62,7	60,8	62,4	64,3	65,4	66,9	67,5
Průměrný věk při 1. sňatku - muži	32,0	32,3	32,4	32,2	32,2	32,2	32,1
- ženy	29,2	29,8	29,8	29,9	29,8	29,8	29,8
Úhrnná rozvodovost (%)	46,8	46,7	46,5	45,2	47,2	44,8	44,8
Průměrná délka manželství při rozvodu (roky)	12,5	13,1	13,0	13,1	13,2	13,4	13,5
Úhrnná plodnost	1,5	1,5	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7
Průměrný věk matek při narození dítěte	29,4	29,9	30,0	30,0	30,0	30,1	30,2
Průměrný věk matek při narození 1. dítěte	27,4	28,1	28,2	28,2	28,2	28,4	28,5
Čistá míra reprodukce	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Podíl dětí narozených mimo manželství (%)	38,8	46,7	47,8	48,6	49,0	48,5	48,2
Úhrnná potratovost	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Úhrnná samovolná potratovost	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
Úhrnná indukovaná potratovost	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2
Naděje dožití při narození ¹⁾ - muži	74,2	75,7	75,6	76,0	76,0	76,1	76,3
- ženy	80,3	81,7	81,5	81,8	81,8	81,9	82,1
Míra kojenecké úmrtnosti (‰)	2,9	2,4	2,5	2,8	2,7	2,6	2,6

¹⁾ Vypočteno v celé časové řadě novou metodikou užívanou ČSÚ od roku 2018.

Podle údajů Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR bylo v roce 2019 evidováno 31 797 potratů, o 1 155 případů méně než v roce 2018 a nejméně nejen za posledních deset let, ale dokonce za více než 60letou historii evidence všech druhů potratů. Meziroční pokles se projevil u všech kategorií potratu, když bylo v roce 2019 hlášeno 12 720 samovolných potratů, 17 757 indukovaných a 1 320 ukončení mimoděložního těhotenství. Za poslední dekádu se nejvýrazněji snížilo množství umělých přerušení těhotenství. Zastoupení UPT na celkovém počtu potratů v posledních třech letech kleslo pod úroveň 56 %, podíl samovolných potratů se pohyboval v letech 2017 až 2019 okolo 40,0 %. Úhrnná potratovost se meziročně snížila o 0,01 na 0,49 potratu na jednu ženu v roce 2019, ve srovnání s rokem 2009 to bylo o 0,04 méně. Na tomto vývoji se nejvíce podílely trendy u úhrnné indukované potratovosti, která klesla z 0,33 UPT na jednu ženu v roce 2009 na 0,28 o deset let později. Průměrný věk ženy při potratu stagnoval třetím rokem po sobě na 30,5 letech.

Počet zemřelých v roce 2019 dosáhl 112 362 osob. To bylo o 558 osob méně než v předchozím roce, ale více než v každém jiném roce uplynulé dekády. Úroveň úmrtnosti dále mírně poklesla, když naděje dožití při narození v roce 2019 meziročně vzrostla u mužů o 0,25 roku na 76,3 let, u žen o 0,21 roku na 82,1 let. Od roku 2009 se prodloužila celkem o 2,2 roku u mužů a o 1,8 roku u žen. Do jednoho roku věku v roce 2019 zemřelo 288 dětí (o 4 méně než o rok dříve), kojenecká úmrtnost zůstala na úrovni 2,6 ‰. Nejčastějšími

příčinami smrti byly v roce 2019 nemoci oběhové soustavy (38,9 % všech úmrtí mužů a 45,6 % všech úmrtí žen), novotvary (27,8 % u mužů a 23,5 % u žen) a dále nemoci dýchací soustavy (7,8 % u mužů a 6,8 % u žen), což odpovídá dlouhodobě obvyklému pořadí.

